

Az emlékművek mint a nemzettudat és a hatalom propaganda eszközei

Emlékműkörkép Szegeden 1876-1944-ig

TÓTH ATTILA

(Csongrád Megyei Önkormányzat, Szeged)

Az 1989/90-es rendszerváltás nyomán eltávolított politikai szobrok, emlékművek városunk központi tereit „ékítették”, a Széchenyi teret, a Stefániát, a Rákóczi teret például. Nem véletlenül, hiszen jól tudták a Kádár-korszak agitátorai, hogy a mindennapi utcaképhez illesztett bronzba, márványba merevített ideológiai eszményhordozók a maguk jelképeivel ha lassan is, de biztosan beépülnek majd az emberek tudatába. Bízta abban is, hogy reprezentatív funkciójuk révén az ideologikus emlékművekkel ellensúlyozni lehet köztereinken nemzeti nagyjaink emlékműveinek hegemoniáját. Hajlamosak vagyunk azt hinni, hogy az utca „néma propagátorainak” ötlete, az emlékművekkel hatni akaró agitáció a kommunizmus szüleménye lenne. Szó sincs erről. Rákosiék, Kádárék se tettek mást, mint amit elődeik, vagyis nyomot akartak hagyni köztereinken. A kommunizmus szellemiségére jellemző arculatra akarták átformálni az utcaképet.

Az ötlet korábról való. A magyar nemzettudat kialakulásával egyidős ez a törekvés. A múlt század derekától napjainkig töretlen a folyamat. Szent István és Gizella közel-múltban felállított Széchenyi téri emléke és a készülő szegedi 56-os emlékmű egyaránt része annak a szabadteri „nemzeti panteonnak” amelynek kialakítása köztereinken a nemzeti függetlenség kialakulásával kezdődött el. Szeged különösen gazdag szoboremlékekkel gazdagította ezt a közel másfél évszázada szüntelen gyarapodó nemzeti panteont. Sőt, az ország egyetlen, kifejezetten ilyen célt szolgáló nemzeti emléksarnoka a Dóm tér árkádjai alatt valósult meg.

*

A reformkorszakig nem beszélhetünk a magyar köztereken világi jellegű köztéri szobrászatról. Szakrális tárgyúakról annál inkább. Az alföld török alóli felszabadulását, majd benépesítését követően a katolikus vallás elterjedésének területein a 17. század végétől, a 18. század elejétől jelennek meg a jellegzetes vallásos tárgyú emlékszobrok. Hazánkban német mintára terjedtek el a német nyelvterület déli tartományjaiban igen népszerű szentek. Előbb a pestisjárványok szomorú emlékezetére emelt Szentháromság-emlékek, majd a kialakult Mária-kultusz nyomán a Mária-szobrok, emlékkeresztek. Ezek a köztéri vallásos emlékművek, – azaz inkább kegytárgyak – aligha tekinthetők a nemzeti karakter megnyilvánulásának, az európai katolicizmus jellegzetes emlékei. Szegeden az első világi jellegű emlékszobor felállításáig (Dugonics András 1876) 19 vallásos tárgyú köztéren felállított kegyzoborról van biztos tudomásunk, bár számuk valószínűleg több lehetett.

A világi emlékművek megjelenése

A 19. század derekán a nemzeti függetlenségi küzdelmek erővonalai mentén bontakozik ki a világi emlékműállítás igénye. A köztereket addig a Habsburg dinasztikus ideológia uralta, amely az államvallásként funkcionáló katolicizmus emlékműveinek elterjedését megengedte, viszont a nemzeti szellemű emlékművek felállításának gondolata a század derekáig fel sem vetődhetett. A Habsburg-ház pogányság ellen vívott harcainak és egyházhűségének sajátos emlékjeleiként jelentek meg például az „Immaculata” szobrok (Pozsony, Győr, Sopron, Esztergom, Pest, Buda, Tata, Kassa, stb.)¹

A nemzeti monumentális szobrászat tehát hazai hagyományok nélkül bontakozott ki. Előképeit a Habsburg birodalom monumentális szobrászatában találjuk meg. Még a kiegyezést megelőzően megfigyelhetjük a nemzeti identitást kifejező emlékművek megalkotása szándékának jelentkezését. Többségük azonban csupán terv maradt. Ezek között Mednyánszky Alajos „Pantheonja” érdemel említést, mert az általa megörökítésre javasolt történelmi személyiségek megfelelően példázzák a korabeli gondolkodásmódot, s jól érzékelhető, hogy panteon terve a Habsburg birodalmi koncepció fundamentumára épült. Másrészt megtaláljuk javaslatában a később mégis megvalósuló emlékművek egész sorát. Mednyánszky panteonja részben a „nagy magyar birodalom” megteremtőiből (Szent István, Nagy Lajos, Mátyás stb.) a nyugati kereszténység terjesztőiből (Bánffy Lukács, Szelepcsényi György, Széchenyi György stb.) – és harcos védelmezőiből (Kapisztrán János, Tomori Pál, Hunyadi János) állt volna. Ezek mellett nagy teret kaptak volna a török ellen a Habsburgok oldalán magukat kitüntető nemesi hősök: Pálffy Miklós, Erdődy Péter, Zrínyi Miklós stb., valamint a humanista kultúra és felvilágosodás reprezentánsai.²

A nemzeteszményt kifejező emlékművek tervével foglalkozott Ferenczy István, a magyar szobrászat megteremtője, első mestere is. Mátyás király emlékművének tervét dédelgette, amely történelmi emlékműszobrászatunk első nagyszabású, hazai mestertől származó alkotása lett volna. A Mátyás-emlékmű a nemzeti géniusz historizált változatának készült, sajátos elegyeként a nemzeti-dinasztikus és a nemzeti-géniusz gondolatú monumentumoknak.³ A Mátyás-emlékmű kudarca ítéltetett, mivel megvalósításához igen nagy anyagi felkészültség kellett volna, megvalósításához még nem érkezett el az idő.⁴ Politikai értelemben különösen nem.

A magyar szabadságharc elbukásával a kiegyezésig elnapolódott a nemzeti emlékműszobrászat megteremtésének ügye. A kiegyezés ténye mindenesetre teret engedett a mindaddig lappangó igénynek, hogy magyar városok terein a magyar történelem legjelentősebb alakjainak emlékműveket állítsanak. Az új magyar államjogi képződmény – a magyar korona országai – immár saját ideológiát tükröző programokat igényelt.⁵ A hazai köztéri szobrászat nyitánya ez az időszak, amely alig néhány évtized alatt benépesítette nagyvárosaink köztereit emlékművekkel, sajátosan illusztrálva a nemzetévtélés, a nemzeti identitáskeresés folyamatát.

A vidéki nagyvárosokban kezdődött el a folyamat, például Pécsen, Debrecenben, és Szegeden. E vidéki nagyvárosainkban eleinte a hely szellemiségét leginkább reprezentáló

¹ Sinkó Katalin: A nemzeti emlékmű és a nemzeti tudat változásai (Közli: Monumentumok az első háborúból c. katalógus. Budapest, 1985. 8.

² Sinkó i.m. 11.

³ Sinkó i.m. 12.

⁴ Magyarországi művészet története. Budapest, 1970. 352.

⁵ Sinkó i.m. 15.

személyiségek emlékműveit állították föl. Pécssett az első világi emlékművet, Bartalits Mihály alkotását, – egy portrédomborművekkel díszített obeliszket – a Sétatéren helyezték el 1866-ban. A következő emlékműállítás Debrecenben volt, ahol 1867-ben, a kiegyezés évében „honvédemléket” állítottak föl a kollégium előtti tér közepére.⁶ Az emlékműhöz kapcsolódó helyi polgári mozgalom jellemző a korabeli emlékműállító törekvésekre. Pécssett és Debrecenben is a polgári kaszinó volt az események mozgatója. Az ország első köztéri, egészalakos emléksobrát, Izsó remekművét 1867-ben állították föl.⁷

Az emlékműállító mozgalom kezdeteikor Szeged előkelő frissességgel csatlakozott Dugonics szobrával (1876). Az előzmények itt 1859-re nyúlnak vissza, ekkortól indul meg a közadakozás a város első köztéri szobrára, jeles szülötte emlékének megörökítésére. Fontos momentum, hogy itt is rögtön „szoborbizottság” alakult, amely 1873. november 30-án mintegy harminc tagúvá bővült. A szoboravatás 1876. augusztus 19-én volt. Avatóbeszédet Reizner János mondott. A talapzatra büszkeséggel vették:

*Dugonics András
Emelte Szeged város
közönsége 1876.*

A teret egyúttal Dugonics Andrásról nevezték el.⁸

A fővárosban ugyanezen nemzeti emlékműállító törekvések jegyében – némi késéssel ugyan, – a reformkorszak jelesei, például Eötvös József (1879), Széchenyi István (1880), Petőfi Sándor (1882), Deák Ferenc (1887), Arany János (1893) kaptak emlékműveket a belváros központi terein.

Nálunk is megfogant tehát az Európában már széles körben elterjedt emléktípus, mely a kulturális élet nagyjai, költők, írók művészek, államférfiak által reprezentálja magát a nemzetet.⁹

Az országos helyzetkép vázolója után térjünk vissza a szegedi emlékművekhez. A város emlékműállító mozgalmát évtizedekre visszavetette az 1879. március 12-i, árvíz. Némi vigaszt jelent, hogy más városokban sem volt a millenniumig jelentős emlékmű állítás.

Szeged esetében éppen az árvíz nyomán meginduló városrekonstrukciónak és az újjáépítést kísérő nagyszerű mérnöki tettek dicsőítésének köszönhetően a millenniumtól az emlékműállító mozgalom megélénkülését tapasztalhatjuk. Ebben az időszakban hatalmas városépítő munka folyt a városban. Mindeközben Szeged elkészítette a szabadságharc közelgő félévszázados évfordulójára tekintettel a maga helyi emlékművét, a Honvédemléket. (1896. aug. 6.) Alighanem a budai Dísz téri emlékmű lehetett a minta az emlékállítók előtt, mert eredetileg láncos oszlopokkal övezett magas oszlopon álló, kardot emelő honvédelakot terveztek, fölötte védőn magasodott volna a „nemzet géniusza”.¹⁰ Ugyanekkor végre elkészült a Szentháromság emlékmű is a Templom térre, Köllő Miklós alkotása.¹¹

⁶ Sz. Kürti Katalin: Köztéri szobrok és épületdíszítő alkotások Debrecenben és Hajdú Biharban. Hajdú Bihar Megyei Tanács VB. Művelődésügyi Osztálya, Debrecen, 1977.

⁷ Sz. Kürti i.m. 28.

⁸ A Dugonics-szoborról jó összefoglalót közöl Soós Gyula: A szegedi Dugonics-szobor. MTE Bp. 1957. 2-3 203-206.

⁹ Sinkó i.m. 17.

¹⁰ Tóth Attila: Szeged szobrai és muráliái. Szeged, 1993. 177.

¹¹ U.o. 178.

Időközben döntő változások álltak be. A történelmi emlékműszobrászatban az igazi fellendülést a millennárius ünnepekre készülődés hozta meg. Az emlékműállító mozgalom háttérében nemcsak a a nemzet nagyjainak elkésett ünneplése volt, hanem az ország területi integritásának, azon belül etnikai hegemoniájának demonstrálása is. A millenniumi szoborállítások egyik ötletadója Thaly Kálmán volt, aki a képviselőházban így vallott a méltó ünnepelekről és a felállítandó monumentumokról: „*Megvallom szeretnék már olyan szobrot is, amely a magyar állameszme rendíthetetlenségét kifejezze(...)*Igen üdvös volna a honfoglalás egyes monumentumait...határszéli és nemzetiségi helyeken megörökíteni.”¹² 1890-ben elő is állt a hét emlékoszlop ötletével. Ötöt az ország főkapui-ban, Munkácson, Zimonyban, Dévénynél a Brassó melletti Cenk hegyen, és a Nyitra melletti Zobor hegyen állítottak föl, kettő pedig az ország belsejébe, Pannonhalmára és Pusztaszerre került. Ez utóbbi ma is megvan, a község közelében lévő kurgánon áll, a talapzatot a hét vezér arcmásai díszítik.

1894-ben meghirdették a millenniumi emlékműpályázatot, amelynek nyomán mintegy három évtized alatt elkészült Zala György szobrász és Shikédanz Albert építész nagyszabású emlékműve a Hősök terén (1929). Íves kolonnádjával, alaprajzi formájával a korszakban sokhelyütt, így Bécsben, Milánóban, Berlinben megvalósított „Kaiserforum” típusát követi. Azt a formát, amely Európa-szerte az állami ritusok színteréül készült, kifejezve az állam hivatalos ideológiáját is. A „Kaiserforum” típusának alkalmazása a léteben korántsem teljesen szuverén magyar állam ideológiájának demonstrálására kétségtelenül kifejezi a magyar vezető rétegek nemzettudatának, nemkülönben hatalmi törekvéseinek irracionális vonásait. Az Ezredéves emlékmű fő és mellékalakjaival, domborműves jelenetsoraival a honfoglaló Árpád vezértől I. Ferenc József-ig idézi meg a magyar történelmet.¹³

Az emlékműállító mozgalom a millennium idejére valódi nemzeti mozgalommá terebélyesedett. Ebben Kossuth 1894-ben bekövetkezett halála nyomán fellobbant kultusz, majd az Erzsébet királynő ellen elkövetett halálos merénylet nyomán kialakult Erzsébet-kultusz döntő momentumok voltak. A századforduló tájékán a Kossuth- és Erzsébet-kultusz nyomán soha nem tapasztalt számban készültek tereinkre a Kossuth-szobrok, jónéhány Erzsébet-emlékmű, továbbá számosan a nemzet nagyjainak emlékművei. A történelemben egyre korábbra visszatekintve készültek el a királyszobrok, fejedelemszobrok.¹⁴

A hetvenes évektől az első világháború időszakára kialakult köztereink sajátos emlékmű-arculata, amit a magyar nemzeteszemély jegyében a jelentősebb történelmi személyiségek szoborpanoptikumának megteremtése jellemez. A hazai emlékműtörténet tehát ekkortól számítható. A Habsburg hatalmi alakulattól függetlenedni törekvő magyar nemzettest birtokolva köztereit, határozott magabiztossággal helyezte köztereinkre eszményei néma követeit, a szobrokat, emlékműveket.

A szegedi emlékműállítások ebbe a történelmi kontextusba illeszkednek bele. Íme, az 1896-1914 között felállított szobrok emlékművek sora:

Köllő Miklós: Honvédemlék (1896)

Köllő Miklós: Szentháromság-emlék (1896)

¹² Sinkó i.m. 18.

¹³ Sinkó i.m. 19.

¹⁴ Lyka Károly: Szobrászatunk a századfordulón. Budapest, 1983. 13.

Róna József: Kossuth-szobor (1902)
 Zielinszky Szilárd: Bertalan Lajos-emlékoszlop (1903)
 Fadrusz-Rollinger: Tisza Lajos-szobor (1904)
 Szécsi-Mátray-Pásztor: Vásárhelyi Pál-szobor (1905)
 Ifj. Vastagh György: Klauzál Gábor mellszobra (1906)
 Ligeti Miklós: Erzsébet királyné-szobor (1907)
 Árvízi áldozatok emlékoszlopa (1909)
 Mária a gyermek Jézussal-szobor (1909)
 Fischer: Corpus (1909)
 Vigh Ferenc: Makó Lajos portré (1910)
 Ifj. Vastagh György: II. Rákóczi Ferenc-szobor (1912)
 Markup Béla: Rapaics Radó-emlékoszlop (1912)
 Margó Ede: Dankó Pista-szobor (1912)
 Stróbl Alajos: Széchenyi István-szobor (1913)
 Stark Ádám: Szentháromság- emlékmű (1913)
 Horváth Géza: Markovits Iván-portré (1913)
 Zala György: Deák Ferenc-szobor (1914)

A gyarapodás imponálón gazdag. Ennek háttérében a város újjáépítésével megteremtődött városképformáló lokálpatriotizmus, a helyi polgárság lelkes mozgalma volt. Ezek élén a kivételes szervezőtehetségű, városszerető polgármester Lázár György állt. Egymást érték a gyűjtő kezdeményezések, gombra módra szaporodtak a városban a szoborbizottságok. Ezek többsége a millennium tájékán alakult. Egyszerre több emlékműre, szoborra is adakoztak. Kossuth szobrára például 1894. márciusától gyűjtöttek, Tisza Lajoséra 1898-tól, Erzsébet királyné emlékművére 1901 februárjától, Rákóczi szobrára 1903 októberétől, Dankó Pistáéra ugyanezen évtől, Deák Ferenc emlékművére is 1903-tól.

Különös, de sajátosságok figyelhetők meg abban, hogy kik kaptak szobrot a Délvidék fővárosában. A honfíúi érzelmek keveredtek a lokálpatriotizmussal. A nemzet emlékmű-állító mozgalmanak engedve Szeged népe is megalapozta a maga nemzeti panteonját. A legkorábbiak egyike a szegedi Kossuth-szobor, az egészalakos emlékszobrok felállításában csak Miskolc(1898), Marosvásárhely(1899) és egy nappal Cegléd(1902. szept. 18.) előzte meg.¹⁵ Az emlékmű egyúttal Kossuth híres szegedi toborzóbeszédjének is hivatott volt emléket állítani, nevezetes szavait rá is vésték a talpazatra:

*„Szegednek népe
 nemzetem büszkesége”*

A város nemzeti panteonjának sorába illeszkedik II. Rákóczi Ferenc lovasszobra is. Ebben is a város polgársága igen figyelemre méltó hazafias bátorságról és kezdeményezőkézségről tett tanúbizonyságot. Rákóczi fejedelemnek ugyanis ez az első emlékműve Magyarországon. Szeged jócskán megelőzte emlékműállításával a fővárost, ahol csak 1937-ben állították fel a fejedelem lovasszobrát.¹⁶

¹⁵ Ádámfy József: A világ Kossuth-szobrai. Budapest, 37-41.

¹⁶ II. Rákóczi Ferenc szobra Budapesten áll, a Kossuth téren, Pásztor János alkotása. Budapest köztéri szobrai 1692-1945 katalógus. Budapest, 1987. 153.

Vehette ehhez bátorságát a város, hiszen ellentételeként már királypárti érzelmeit is demonstrálta Erzsébet királyné márványszobrának felállításával a Stefánián.¹⁷ Az Erzsébet-szobor sajátos példája a történelmi emlékművek között a monarchikus eszmék képviselőjének. Szeged mindenesetre ebben is megelőzte a fővárost, hiszen ott több, meddőnek bizonyult szoborpályázat után csak 1932-ben helyezték el emlékművét.¹⁸

A nemzeti jellegű emlékművek sorát Deák Ferenc, majd Széchenyi István szobrának felállítása követte. A szegedi emlékmű felállításának Deák születésének centenáriuma teremtett alkalmat. Jellemző a helyi társadalom érzületeire az alábbi idézet: „... az alföldi metropolis nem engedi magát megindíttatni az aktuális politika pillanatnyi befolyásától, hanem a köztudat fő jegyzéseiből ítéli meg a haza bölcsének férfiúi nagyságát. Szeged szobrot emel a haza bölcsének.”¹⁹ Ez az emlékmű már a város pénzén készült. Széchenyi emlékművének felállítása mögött sem állt helyi polgári mozgalom, viszont a költségek kétharmadát a Holtzer család állta.²⁰ Mindkét emlékmű a város főterére került. Felavatásukra – sajátos ok, a háború kitörése miatt – sohasem került sor.

A többi emlékmű kifejezetten a helyi társadalom tisztelgő szándékából született. Nem véletlen, hogy a hullámsírból újjáépített városban – hazai korabeli emlékműállító mozgalomban addig példa nélkül – mérnököknek állítottak emlékműveket. Elsőként Bertalan Lajos, a Tisza szabályozását elvégző vezető mérnök hatalmas obeliszkje nyitotta a sort. Így került a város főterére egymást követő években Tisza Lajos, a város újjáépítését irányító királyi biztos, majd Vásárhelyi Pál, a Tisza ármentesítője emlékműve. Említésre érdemes az eredetileg a Stefánián felállított terméskő obeliszk is, amely Rapaics Radó emlékének tisztelgett, aki szintén a Tisza szabályozásban szerzett a város lakói előtt érdemeket.

Különös, hogy a 48-as szabadságharc félévszázados évfordulója idején a város nem állított semmilyen emlékművet. Klauzál Gábornak, az első felelős magyar kormány miniszterének, Csongrád vármegye egykori követének mellszobor állításával is csak kése delmesen tiszteltek. Az emlékmű felállítását születésének centenáriumára tervezték, de végül halálának 40-ik évfordulóján leplezték csak le.

A Dankó Pista-szobor talán az egyetlen olyan emlékmű, amelynek felállítását csak Szegeden lehetett elképzelni. A nótakirály emlékművére országsherte adakoztak. Ismere teink szerint máig ez az egyetlen cigányszobor. Különössége okán példája a kor lelkesült emlékműállító divatjának, amely vélt, vagy valós jeleseit mielőbb márványba kövülten, vagy maradandó ércbe öntve kívánta az utókornak példaként állítani.

A város alig másfél évtized alatt kialakította a városközpont jelentősebb közterein a nemzeteszménynek megfelelő emlékműveit. Máig meghatározó városképi, s egyben a város szellemiségét híven reprezentáló emlékműegyüttes alakult ki. Rövid idő alatt megteremtődött a helyi politikai és közélet utcai megnyilvánulásaihoz kulisszaként szolgáló, de a mindennapokban is állandó jelenlétével agitáló emlékműegyüttes.

A politikai propaganda és a közgondolkodás befolyásolásának szándéka tehát kezdtektől fogva operált a historizáló elemekkel, s ennek alkalmas médiuma a volt köztéri emlékmű. A hozzájuk kapcsolható ünnepségek, megemlékezések, politikai rítusok alkalmasak arra, hogy a közgondolkodásban koncepcionális egységbe fogott történelmi mű-

¹⁷ Bővebben erről: Tóth i.m. 41-42.

¹⁸ Budapest köztéri... 127.

¹⁹ Szegedi Hírlap 1903. április 7.

²⁰ Tóth i.m. 49.

veltséganyagot építsenek ki. A szobrászat maradáno anyaga, az allegorikus, szimbolikus kifejezés kézenfekvő alkalmazása, a politikai propaganda alkalmas eszközének bizonyult.

A nemzettudat és a világháborús emlékművek

Az első világháború valós korszakhatárt jelöl ki a hazai emlékmű történetében. Trianon után sem az ország, sem a nemzet nem ugyanaz már, mint előtte volt. Teljesen új emlékműtípus jelenik meg a hazai köztereken, a világháborús emlékmű. Alig másfél-két évtized múltán ez az emlékjel kezdi uralni a települések főtereit. Míg az előző korszak emlékművei inkább csak a fővárosban és a nagyobb városokban voltak jellemzők, addig a világháború hőseinek emlékművei a falvak, községek százainak főterein az egyetlen köztéri emlékműként jelentek meg, a nemzeti identitás egyetlen köztéri jeleként.

Az első világháború iszonyatos élményének, az elviselhetetlenségig fokozódó lelki feszültségeknek és a Trianont követő irredenta pszichózisnak hatására újra felcsapnak a nemzetvállás lángjai.²¹ Az egyik leggyakoribb nemzetvállás motívum a védőszent, a Patrona Hungariae alakja, de megjelenik a nemzetvállás másik fontos motívuma, a totemállat, a turul is. A világháborús emlékművek szimbólumhasználatánál találkozunk először a köztereken addig meghonosodott és megszokott jelképhasználat jelentős kibővülésével. A közösen megélt gyász, a háborús szenvedések kifejezése mellett a katonai hősiesség, az emberi önfeláldozás megannyi példáját jelenítették meg. Gyakori a világi és vallásos szimbólumhasználat. Hiány mutatkozott viszont általánosan értelmezhető nemzeti jelképekben, ehelyett hadijelvények, szimbolikus alakok, szakrális ábrázolások jelentek meg.

Az első világháború szegedi emlékőrző alkotásai

Szegeden a világháborús emlékművek között ritkaságot, egy emlékmű különlegességet kell először megemlítenünk. Szentgyörgyi István Fahonvédje külföldi példák nyomán készült és a szegedi 5. honvéd gyalogezred harci dicsőségét hirdette.²² A város főterén, a Széchenyi téren 1915. szeptember 8-án egy pavilonban állították föl, ezzel buzdítva adakozásra a város közönségét. Jellemét, elhelyezését és keletkezésének körülményeit tekintve még nem volt emlékmű, de funkcióját tekintve már az. A magyar bakának ez a megrendülten álldogáló típusa röviddel később ércbe öntve, kőbe faragva immár emlékműként került végleges helyére, a magyar falvak városok főtereire. Közeli párját Hódmezővásárhelyen Pásztor János önszántából faragta, azt a városháza lépcsőházában helyezték el.

Hősi halottaik emlékének megőrkötését legkorábban a polgári csoportok érezték erkölcsi kötelezettségüknek. A városban számos első világháborús emléket állítottak föl különféle egyletek, intézmények, egyesületek. A legelső, egy jelképes sírhalmot például a Dugonics temetőben 1921 júliusában avatták és a Szeged-felsővárosi Ifjúsági Egyesület kezdeményezte. Érdekességként megemlíjtük, hogy külön emlékművet kaptak a hősi halott futballisták, tűzoltók, a tanítóképzős hallgatók, valamint tanáraik, a zsidó katonák, a szegedi honvéd gyalogezredek katonái, a szerb katonák és szinte alig volt hivatal, intézmény, ahol legalább szerény emléktábla ne emlékeztetett volna hősi áldozatukra.

²¹ Hankiss Elemér: Nemzetvállás. Monumentumok az első háborúból 39.

²² Részletesen ismerteti Apró Ferenc: Az első világháború hősi emlékművei Szegeden. Somogyi Könyvtári Műhely, 1985. 1.6.

Igen változatos a szegedi világháborús emlékművek jelképhasználata. *Jelképes sírokat* (Dugonics, Belvárosi, Zsidó temető), *gyászoló katonát, bajtársat* (Református temető, Tanítóképzősök emlékműve), *harcoló katonákat* (Margó Ede domborműve a Dóm falában), *emlékoszlopot a magyar koronával* (46-os gyalogezred emlékműve, labdarugók emlékoszlopa), *családi gyászt, életkép ábrázolást* (Szabadkai úti emlékkereszt, az Állami Főreáliskola emlékműve), *emléktáblákat hadijelvényekkel* (például az egykori laktanyákban elhelyezett emlékeken), *lovasszobrot* (3. hv. huszárezred emlékműve), *kürtjébe fújó katonát* (Kiskundorozsmán), *allegóriákat* (a Háború kapuja a Dómban, szerb katonák emlékműve a Koszovszkaja devojka alakjával, a Klauzál Gábor Gimnázium emlékművén a Patrona Hungariae alakjával), *haldokló katonát* (szőregi temető), *jelképes építményt allegorikus ábrázolásokkal* (Hősök kapuja). Figyelemre érdemes tény, de nem egyedülálló egyetlen városban belül ilyen felfogásbeli, izlésbeli és minőségbeli változatosság az emlékállításban. Felekezeti hovatartozás és társadalmi helyzet egyaránt meghatározta az emlékművek jellegét és jelképhasználatát, gyakran a felállítás helyét is. Jellemző, hogy az emléktáblák leginkább a templomokba kerültek (pl. Algyő, Tápé, Rókusi templom, Dóm), vagy gyakorta a laktanyákba (pl. Huszárlaktanya, Honvéd téri laktanya), közintézményekbe (Városháza, gimnáziumok). A város főbb terei már foglaltak voltak, így ez a tény a kollektív gyász kifejezésének szándéka mellett közrejátszott abban, hogy a nagyobb szabású világháborús emlékművek a szegedi temetőkre kerültek. A 46-os gyalogezred emlékoszlopa a hősi helytállás történelmi példájának társítása miatt kerülhetett a 48-as idők tanúja, a szőregi csata emlékoszlopának társaságába a mai Aradi vértanúk terére. Ezt az emlékoszlopot 1930-ban a püspöki palota építése miatt bontották le és állították fel a Londoni körúti 46-os laktanya udvarán.

A nagyvárosokban a nagyszabású emlékműtervekhez idő, pénz, bölcs megfontolás is kellett. Mire a megfelelő emlékállításra sor került, akkor már nem elsősorban a gyászra, a hősi áldozatra való emlékeztetés volt a legfontosabb szempont, hanem az irredentizmus állampolitikai rangra emelkedésével összhangban inkább a revans kifejezése, a harcra buzdítás.

A szegedi Hősök kapuja emlékmű tipikus példája ennek. Pálffy József polgármester javasolta 1936 tavaszán, hogy az épület kapja a Hősök kapuja elnevezést és legyen az első világháborúban elesett szegedi hősi halottak emlékhelye. A kultuskormány is támogatta a tervet, 40.000 pengőt irányzott elő a nemes célra és így pályázatot írtak ki a kapu freskóira, amelyet Aba-Novák Vilmos nyert el. A pályázatot meghirdetők megszabták a freskók témáit, mely szerint azoknak a „háborús emlékezést”, „a hősi halottak dicsőítését”, valamint „Horthy Miklós Szegedről történt elindulását” kell ábrázolniuk.²³

Nem kíván különösebb magyarázatot a mű tematikájában rejlő nyilvánvaló politikai és agitatív szándék. Ezt nemcsak az emlékmű feliratai igazolják, – ideértve a freskók feliratszalgait is – hanem az 1937. május 30-án tartott avatóünnepség szónokainak beszédrészletei is. Pálffy József polgármester: „Az emlékmű helyéül azért nem választottuk megközelíthetetlen térségek temetői nyugalalmát, mert az emlékezésből élet és erő sugárzik felénk és nem a halál, hanem az élet kapuját akartuk szimbolizálni, amelyen keresztül a Vezér, itt a szeri puszta közelségéből új honfoglalás útjára vezet a hont.”²⁴ Hóman Bálint kultuszminiszter avatóbeszédének egy részlete is pontosan megvilágítja a freskókkal a köznek szánt üzenet lényegét: „Hálánkat rójuk le azok iránt, akik egykor a magyar vitéz-

²³ Délmagyarország 1936. júl. 20.

²⁴ Délmagyarország 1937. jún. 1.

*ség és kötelességtudás, a magyar tehetség és áldozatkészség erényével felfegyverkezve indultak el innen Szegedről a nagy küzdelembe és helyüket mindig magyarán megállva, ifjú életüket adták a magyar eszményekért. (...) A szegedi térről kivezető utat beboltozó kapu – a Hősök kapuja – pedig legyen örök szimbóluma az élet kapujának, amelyen át egy új, tisztultabb élet felé vezet az út Horthy Miklós nyomában.*²⁵

Az emlékhelyet nemcsak mérete, sajátos kialakítása, politikai szerepköre emeli ki a kétezernél több hazai világháborús emlékmű sokaságából, hanem az is, hogy ezúttal az emlékművek esetében ritka művészi érték minősíti, Aba-Novák Vilmos hatalmas freskó-víziója. Az első világháborús emlékművek kényszerű emblématikussága jobbra csak jelképi közhelyek szobrászi, vagy építészeti megjelenítését tette lehetővé. Aba-Novák élni tudott a nagyszerű lehetőséggel. A monumentális képek a keresztény mitológia (ítélethirdető Krisztus) tematikus kereteibe ágyazzák a háborús emlékezés vízióit. A „kegyelet és remény” jeleneteiben például, ahol a vigasztaló lelkipásztorok, valamint az özvegyek és árvák megrázón tragikus csoportja hódol a hősök emlékének, vagy a háború keresztjét vivő katonák, a sírokba menetelők csoportjában. Az oldaldongákon megtaláljuk Szent György és Szent borbála alakjait is. A kisebb freskótémák pedig a szegedi ezredek csatahelyeit, jelvényeit örökítik meg, illetve, mint a „Huszárroham” például, a katonai bátorság, vitézség megjelenítői.²⁶

Az irredentizmus emlékművei Szegeden

A Hősök kapuja emlékmű egyik freskója okán külön ki kell térnünk egyes szegedi emlékművek felállításával kialakult Horthy-kultuszra.

A „Tett” című freskó kompozíción Horthy vezeti katonáit rohamra, vagyis egy közel-múltbeli szegedi történelmi esemény emelkedik a freskón a jelképek, az örökidejűség világába. A Horthy-propagandának történelmi legitimitása igazolására, irredenta törekvéseinek alátámasztására éppen erre, a nemzet hősi önfeláldozását és tettekészségét szimbolizáló emlékmű-látomásra volt szüksége. Ehhez méltó keretül szolgált a nemzeti kegyhely funkcióval felruházott épület. A szegedi emlékművön így furamód egy élő személy, akkoriban meghatározó hatalmi-politikai tényező jelenik meg önmaga emlékműveként: Horthy, a kormányzó. Ugyanez még aznap megismétlődött, hiszen az avatás napjának délutánján az alsóvárosi népkör falán újabb Horthy-emlék fölavatására került sor, amely Horthy szegedi fogadalomtételét ábrázolta.²⁷

A szegedi Horthy-kultusznak előzménye volt. Az említett emlékműveknek mintául szolgálhatott az 1930. október 25-én „A nemzeti megújulás emlékművének” felavatása a Dömötör-torony falában. Ez Horthy esküjét és a nemzeti hadsereg megszületését ábrázolta. Zala domborműve jellemző példája a nemzetvallást, a nemzetmítoszt, a valós történelmi eseményt az aktuálpolitikai célokkal elegyítő köztéri agitációnak. A dombormű az 1919. július 5-i eseményt ábrázolta. Horthy alakja megváltóként magasodott ki a körülötte csoportosuló alakok, a miniszterelnök és magas rangú hadfiak közül. Előtte közlegények hajtottak zászlót, mely mögött felsorakozott a nép, s az eseményt magasztosságát emelendő, egy gyermekét tartó parasztasszony babérágot helyezett a kormányzó lábai elé. Fölbolttük a nemzeti géniuszt terjesztette ki védőn a szárnyait és mögöttük kelt fel a Nap, az

²⁵ U.o.

²⁶ Bővebben: Tóth i.m. 199-206.

²⁷ Délmagyarország 1937. jún. 1.

örök élet szimbóluma annak jeléül, hogy a magyar éjszakára új nap derül, minden bukásból új törekvés jelenik meg.²⁸

Példa nélkül álló jelenség, hogy egy városon belül Horthy személyéhez több emlékmű is kapcsolható volt. 1933-ban a szegedi országzászló emlékművön például a kormányzó esküre emelt jobb kezét ábrázolták. 1939-ben a városban tervezték felállítani lovaszobrot, amelyből csak a talapzatra szánt domborműveket helyezték el végül az alsóvárosi Miasszonyunk templomban.²⁹

Az első világháborút Magyarország számára tragikusan lezáró trianoni béke revíziója szinte naprakészen megjelent emlékműveinken. A fővárosban a mai Szabadság téren állították föl 1921-ben az irredenta emlékműegyüttest.³⁰ Beszédes jelképek, közérthetőek, felállításuk aktuálisan kötődött a magyar állampolitika akkor megfogalmazott célkitűzéseihez.

A mozgalom továbbélését az 1925-ben elindított országzászló mozgalomban figyelhetjük meg. A második világháború időszakáig 702 országzászló emlékmű felállítására került sor.³¹ Ezeknek a történelmi Magyarország egytívé tartozásának kifejezése volt a rendeltetésük. A budapesti „Ereklyés országzászlót” 1928. augusztus 20-án avatták és a Szabadság téren állt, az irredenta szobrok karéjában. A Trianon elleni tiltakozást és a Nagy-Magyarországhoz való ragaszkodást jelképezte.

Szegeden a Délvidék összetartozását jelképező „Délvidéki országzászlót” 1933. május 25-én, a hősök vasárnapján avatták föl katonai díszünnepség keretében. Egyike volt a négy fő országzászlónak. Közeli társai közül a pécsit 1935-ben, a debrecenit 1939-ben állították fel. A szegedi emlékmű kifejezetten napi politikai szerepkört kapott, hiszen talapzatát szónoklatok megtartása érdekében célszerűen alakították ki, vasárnaponként az ifjúság, frontharcosok, vitézek tartottak díszorséget. Közvetlen környékünkön Algyón, Tápén, Gyálaréten is volt országzászló.

Az irredentizmusnak volt még más kifejezési formája is városunkban. Ide kell sorolnunk a Dóm téri árkádsort nyugati oldalon lezáró kovácsoltvas díszkaput, amelyet minden év június 4-én, – a trianoni béke aláírásának napján – zárva tartottak. A Dóm téren elhelyezett 63 vármegyecímer is ezt a célt szolgálta, a határon kívül rekedtek helyének üresen hagyásával.

Az irredentizmussal hozható összefüggésbe, hogy Szegeden kormányzati akaratra és annak pénzéből 1930-ban megépült a Nemzeti Emlécsarnok. Gróf Klebelsberg Kunó kultuszminiszter váltja valóra Széchenyi István álmát a nemzet jeleseinek arcképcsarnokával, amihez Rerrich Béla Dóm téri árkádjai kitűnő keretet teremtettek. A Nemzeti Emlécsarnoknak a déli megcsonkolt országrész központjába helyezésével nyilvánvalóan igazoltatott a szándék, a klebelsbergi „kultúrfölény” koncepció kinyilvánítására.

A nemzeti emlécsarnok

Széchenyi nyomán Strobl Alajos fogott hozzá saját erejéből a nagyszabású vállalkozáshoz. Azt tervezte, hogy kereken ötven szobrot szán a „Magyar Pantheonba”. Halála

²⁸ Szegedi Friss Újság 1932. ápr. 24.

²⁹ Délmagyarország 1939. ápr. 4., 1941. jún. 7.

³⁰ Budapest köztéri... i.m. 92-93. 1921. január 16-án avatták föl Kisfaludi Strobl Zsigmond: Észak, Pásztor János: Kelet, Sidló Ferenc: Nyugat, Szentgyörgyi István: Dél című szoborkompozícióit.

³¹ Magyar művészet története I. 203.

akadályozta meg terve megvalósításában. Mindössze tizenkét portré készült el, egy részük befejezetlen maradt. Klebelsberg 1929-ben vásárolta meg a mester hagyatékából a szobrokat, ezek a szegedi emlékcarnokba kerültek.³²

Az 1930. október 24-én – az avatás napján kelt – alapítólevél szerint „*Gróf Széchenyi István már kilencven évvel ezelőtt felvetette az eszmét, hogy a nemzet elköltözött nagy fiait részesítse országos tisztességben. E gondolat megvalósítására most nyílt méltó alkalom, amikor a szegedi Fogadalmi Templom terét boltívekkel öveztük és, amelyek alatt szellemi életünk elhunyt nagyjainak emléke méltó elhelyezést nyerhet.*”³³ Az emlékcarnokban összesen száz nagy magyar embernek rendeltek emléket állítani. Ebből 45 már helyén volt az avatáskor, a háború végéig pedig 80-ra emelkedett számuk.

A szegedi Nemzeti emlékcarnok megalkotása fontos momentumként értékelhető a hazai emlékműtörténetben. Egyrészt elhelyezése ürügyén bizonyítja a tatár és török pusztította vidék ősidők óta civilizált voltát, másrészt a történelmi múlt felelevenítését, a magyar kultúrtörténetet mutatja be esszenciális formában. Nem elhanyagolandó az a momentum sem, hogy a város rangját, szellemi súlyát sok más tényező mellett (például a kolozsvári egyetem idemenekítése) éppen az Emlékcarnok is növelte. A hazai emlékmű-állító törekvések mintegy megkoronázásaként volt értékelhető megalkotása. Nem véletlen, hogy az avatását jelentőségéhez méltóan a Dóm téren hatalmas „ünnepi hódoló felvonulás” kísérte a kormányzó előtt, amelyen „az egyház, a város az egyetem és az alkotók díszes menetei” vettek részt.

A Nemzeti emlékcarnok avatásának közvetlen előzményeként avatták Szent Imre herceg szobrát is, amelyet a Dóm téri Szent Imre konviktus homlokzatán helyeztek el. A szobor elhelyezésével a magyar ifjúság katolikus szellemű nevelése jegyében a példakép állítása volt a cél. A nevezetes szegedi események közé tartozott a szegedi egyetem megtelepítése is, amelyet 1931-ben az „Egyetemalapítók” emlékművével örökítették meg.

A szegedi Nemzeti Emlékcarnok megteremtésével korántsem fejeződött be a nemzet-eszményt alakító emlékművek telepítése. Klebelsberg Kunó több olyan emlékművet ajánlódokozott a városnak, amelyek szellemiségükkel illeszkedtek annak szerepköréhez. Így került például az alsóvárosi templomba 1931-ben a bambergi dóm Szent István domborművének másolata. A hamis történelmi romantika inspirálta a Hunyadi-liget tervének megvalósítását a Mátyás téren. A legenda szerint ugyanis Mátyás pénzelt volna a templom építését. A bautzeni Mátyás dombormű másolata (Stróbl Alajos szobrásznövendékei faragták) ennek a törekvésnek a jegyében került ide, ahogyan később Damkó József Kapisztrán János budapesti emlékművének másolata is.³⁴ Emlékművet kapott volna még Szilágyi Erzsébet és Hunyadi János is. A terv Klebelsberg halála miatt hiúsult meg.

A Szent György szobor másolatának szegedi elhelyezése – ugyancsak Klebelsberg javaslatára – az Emlékcarnok szoboregyütteséhez illeszkedett. Elhelyezésének ötlete az egyetemi építkezések idején vetődött fel „hogy emlékeztessen az egyetemek régi helyére, a kincses Kolozsvárra”.³⁵ Elhelyezésére azonban csak az évtized végén került sor.

³² A szegedi Nemzeti Emlékcarnok keletkezésének történetét több forrásból is megismerhetjük, a legkorábbi összefoglalás Rerrich Béla: A szegedi Nemzeti Emlékcarnok. Szeged, 1930., Varga József: A szegedi Dóm tér. Szeged, 1976., Zwinkl András: A szegedi Dóm tér. Művészet, 1988. 4.

³³ A teljes szöveg újraközlése megtalálható: Szeged 1989. 5. számában.

³⁴ Szegedi Szemle 1931. febr. 15. 9-10.

³⁵ Szegedi Szemle 1930. 23. Szegedi Új Nemzedék 1938. febr. 13.

A korszak hozza divatba, – ugyancsak az aktuálpolitikai törekvések keretében – hogy emlékművekkel tiszteleg frissen elhunyt politikusainak. Gróf Tisza István (1934), Darányi Ignác (1931), Rákosi Jenő (1930), Nagyatádi Szabó István (1932) Klebelsberg Kunó (1937), Gömbös Gyula (1942) lehet a néhány, találmra kiragadott példa. Szegeden Klebelsberg Kunó Dómban elhelyezett síremléke, a Dóm téri domborműves emléktábla sorolható ebbe a folyamatba. Az 1938-ban felavatott Antibolsevista emlékmű is aktuálpolitikai célok jegyében készült, az 1919. május 7-i eseményre emlékeztetett, amikor lefegyverezték a szegedi vöröskatonákat. Ezzel az eseménnyel kerekedett fölül az ellenforradalom Szegeden. A már említett, az alsóvárosi népkör falán elhelyezett „Ellenforradalmi emlékmű” is hasonló szerepkörű volt.

Városban Móra és Tömörkény szobrának felállításával zárult tárgyalt korszakunk nemzeti panteonjának kiépítése. A korabeli politikai viszonyok jobbra tolódását jelezte, hogy Móra szobra bár 1938-ra elkészült, felavatására mégsem került sor, mert Móra személye baloldali kötődései miatt az akkori városvezetés számára már nem volt vállalható. Tömörkény szobrát 1943-ban a Dugonics Társaság védelme alatt viszont az író halálának 25. évfordulóján tisztességgel felavatták.

*

Mint láhattuk, a *köztéri emlékmű a hatalom propagandaeszközeként* a 19. század derekán jelenik meg. Ez egybeesik egy magyaránú társadalmi átrendeződéssel, a tömegek megjelenésével a politikában, s a politika ezzel kapcsolatos változásaival. Az emlékművek ettől kezdve mindvégig szerepet játszanak a hatalom törekvéseinek kifejezőiként. Az emlékművek hazai történetének ebben a korai időszakában megfigyelhető az emlékművek felállítását kísérő *civil kezdeményezések magyaránú jelentkezése*. Az állam felkarolja ezeket a civil mozgalmakat céljainak eléréséhez, hogy erősítést kapjon, hiszen a kiegyezést követően közös a törekvés a nemzeti identitás kifejezése (például nemzeti érzéseket, eszményeket, példaképeket kifejező emlékművekkel) a Habsburg hatalmi függőség ellenében. *Az állam szerepvállalása az emlékművek felállításában* az első világháborút követő időkben megváltozik. Egyre gyakoribb, hogy az *állam lép fel kezdeményezőként, megrendelőként, és ezzel arányosan visszaszorulnak a civil kezdeményezések*. Az egész társadalmat érintő emlékműállítások állami kényszere az első világháborús emlékművekkel jelentkezik először de századunkban még többször megismétlődik a politikai emlékművek esetében. *A köztéri emlékművek politikai propaganda eszközeivé válnak, és ideológiai-politikai erővonalakat, csomópontokat jelölnek ki*. Az első világháborús emlékművek, az irredentizmus emlékművei indítják el ezt a folyamatot.

Az eszmények és az ideálképek változásai is jól igazodnak ehhez a folyamathoz. A kezdetektől érvényesül a „kultúrnemzet” és a „történelmi nemzet” ideálképébe beilleszthető események, személyiségek emlékműveinek megjelenése köztereinken. Ez a folyamat igen erős, szinte egyeduralgó a kiegyezéstől az első világháború időszakáig. Leginkább *ezzel összefüggésben mutatható ki a politikai érdekek érvényesülése*. Azt, hogy kinek, vagy minek az emlékére készüljön emlékmű, már ebben az időszakban is politikai és helytörténeti érdekek befolyásolják. *Az egymást váltó hatalmi alakulatok történelemfelfogását, legitimitás-igényét, nemzetfelfogását autentikusan kifejező emlékművek telepítése figyelhető meg*.

Az ideálképek között a *hősi eszménykép tekinthető a leginkább változóknak*. Ebben a folyamatban az első világháborús emlékművek megjelenése hoz markáns változást,

és itt azonnal megjelenik a hatalom manipulációja. A hősi önfeláldozás ideálképeinek változása ugyanezen emlékműtípuson belül is megfigyelhető (pl. a revansista törekvések szellemében felállítottakon). A hőskultusz újjáéledésének – mintegy félévszázados szünet után – éppen napjainkban az 1989/90-es rendszerváltás nyomán köztereinkre kerülő második világháborús emlékműveken észlelhetjük.

Az ideálképek megteremtésében törvényszerűen jelentkezik az egész társadalmat gyökeresen megváltoztató történelmi események hatása. Ez általában új emlékmű típus megjelenésével jár. A diktatórikus állami berendezkedések jellemzője a politikai allegóriákkal érvelő emlékművek köztérre telepítésének gyakorlata. Ilyen törekvések legelőször a Horthy-rendszerben jelennek meg (irredenta emlékművek, országzászlók), de jellemző sajátossága az 1949-1956-ig tartó sztalinista Rákosi-korszaknak és a Kádár-rendszer korai szakaszának is (tanácsköztársasági és felszabadulási emlékművek).

Az emlékműállításokban a fővárosé a vezető szerep, viszont a nemzeti jellegű korai emlékműállítások vidéken kezdődnek. A szegedi emlékmű-gyarapodás is fővárosi mintára alakult. A helyi társadalom és az emlékművek tematikájának alakulása között a szegedi példák sokaságában kimutatható az összefüggés. Egyes szegedi emlékművek esetében (Nemzeti Emlécsarnok, Hősök kapuja, Horthyval kapcsolatba hozható emlékművek) a Horthy-korszakban jelét találjuk annak, hogy az országos politika részévé válnak. A vidéki nagyvárosokra általában jellemző – így Szegedre is –, hogy emlékműveik tematikája, szimbolikája besimul az uralkodó hatalmi körök általános törekvéseinek vonulatába.

A korabeli Magyarország nagyvárosai között tehát Szeged kiemelt helyet kapott a köztéri propaganda területén. Ennek is köszönhetően a város ekkoriban nemcsak emlékművekkel, hanem díszítő jellegű köztéri alkotásokkal és épületdíszítőkkal is jelentős számban gyarapodott. Nem véletlenül kezdték nevezni Szegedet a „szobrok városának”.

Monuments as Means of Propaganda of National Consciousness and Power

Attila Tóth

On the basis of monuments erected in a large Hungarian town, Szeged, the study presents the way in which the existing power made use of public monuments as carriers of ideals. Secular monuments appear after the Reform Era. Spread of Hungarian consciousness and the ideal of nation was supported by the kind of monuments so widely erected all over Europe: monuments representing the nation in the form of sculptures of outstanding figures of cultural life, poets, writers, artists, and statesmen.

The trend of erecting monuments had become a nation-wide movement by the time of the millennium, and, as a result, the layout of monuments peculiar to our public squares was established at the time of World War I, characterized by the creation of the array of sculptures of major historical figures as a sign of the Hungarian national ideal. A major extension of the established and by then customary symbols appearing on public squares was first seen in connection with the application of symbols on monuments of the world war. The revision of the Trianon treaty served as an overture to the manipulatory process of incorporating public monuments in everyday politics. Public monuments became an organ of political propaganda by denoting lines of force and nodes in ideology and politics. Among the large towns of contemporary Hungary, Szeged was to receive a distinguished role in the field of propaganda mediated through public squares. In particular, the given

period is marked not only by the appearance of new monuments but also by the construction of a number of ornamental public masterpieces and decorative elements of architecture. It is by no chance that Szeged has become to be known as the „city of sculptures”.